

Archeologienota
Varsenare (Jabbeke) – Dorpsweg 69-73

Natasja Reynders en Charlotte Delannoye

Bornem
2019

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Charlotte Delannoye

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2019/12.807/77

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken	9
2.3.3	Werkwijze	17
2.4	Assessmentrapport	17
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	17
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	24
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	28
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	30
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	32
3	Samenvatting	34
4	Bibliografie	35
4.1	Publicaties	35
4.2	Websites	35
5	Bijlagen	36
5.1	Archeologische periodes	36

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2019C53

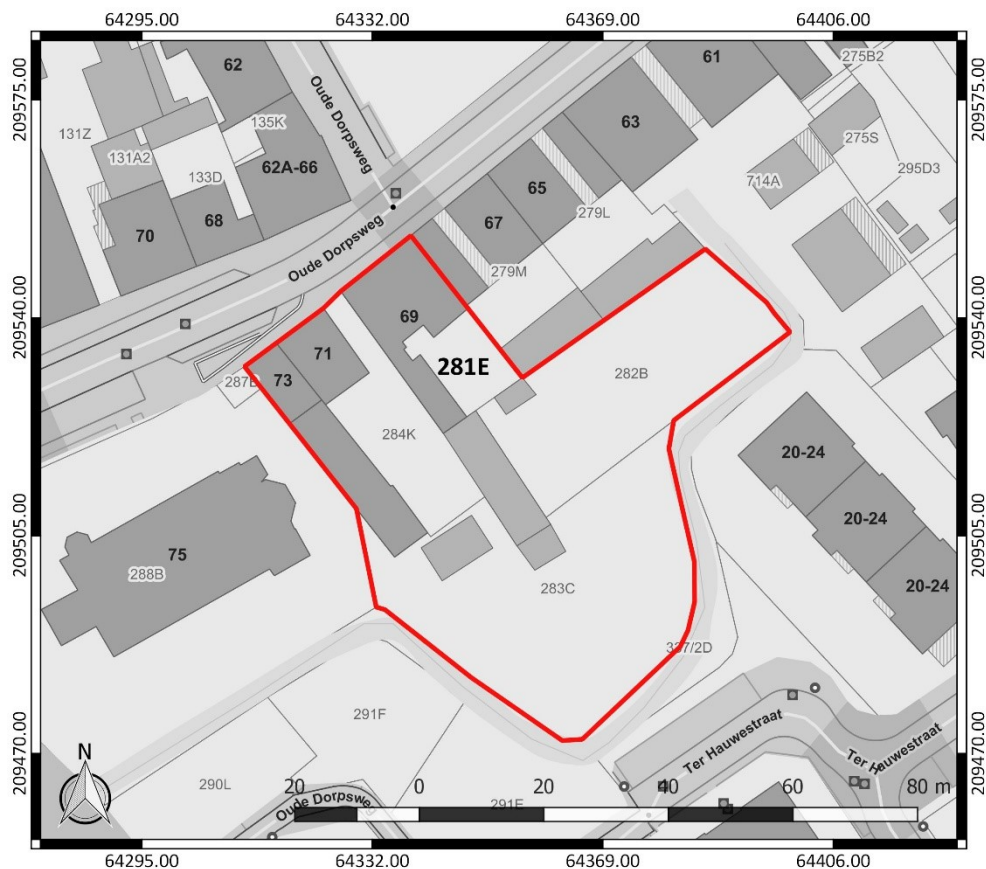
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): West-Vlaanderen, Jabbeke, Varsenare, Oude Dorpsweg 69, Oude Dorpsweg

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 64311, 209532
- 64386, 209551
- 64399, 209537
- 64363, 209472

Kadastraal plan:

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Jabbeke, Afdeling 4, Varsenare/Afdeling 1, sectie C, nummers 281E, 282B, 283C en 284K

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 3709 m²

Topografische kaart:

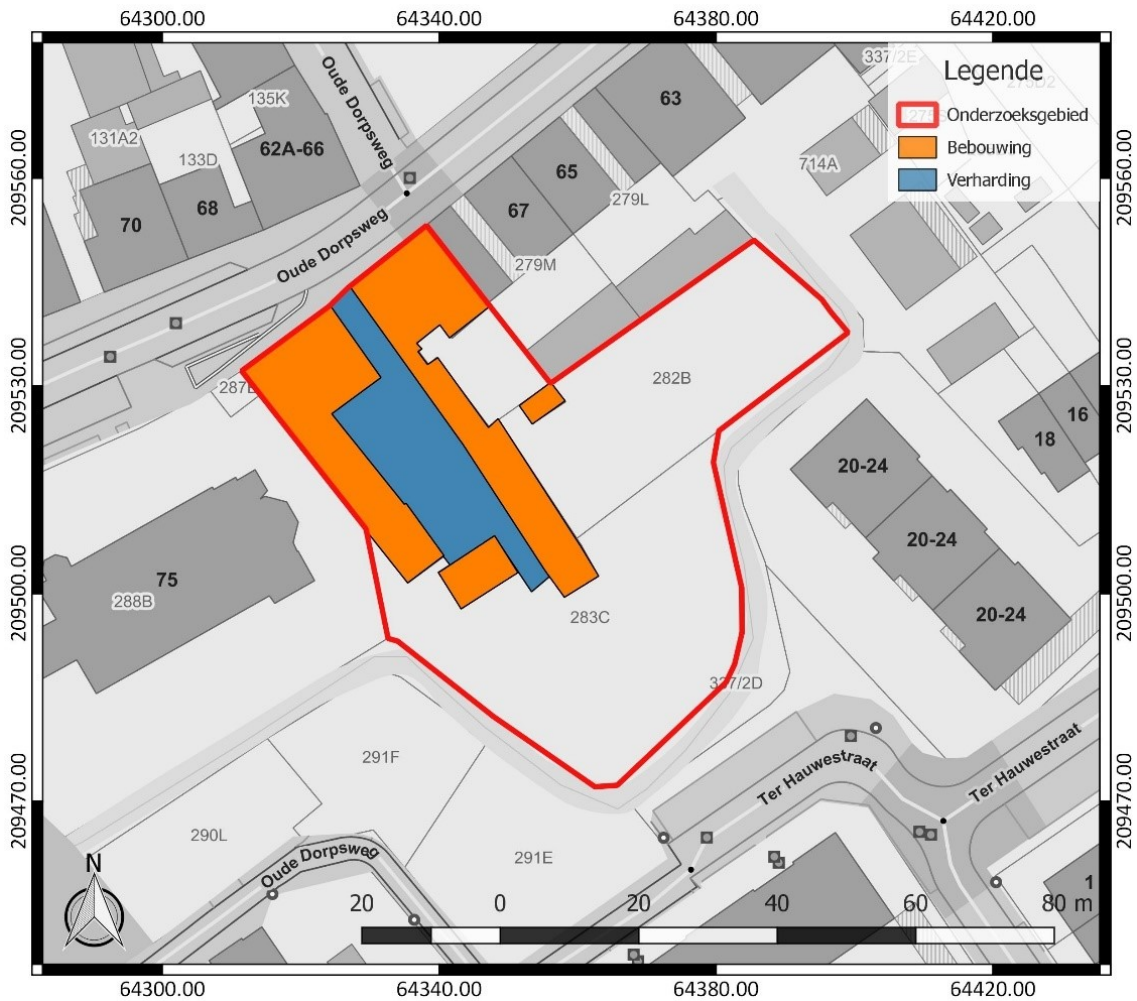

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 07/03/2019 – 11/06/2019

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, brouwerij, dorpswoning, herberg, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd

Verstoorte zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringskaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

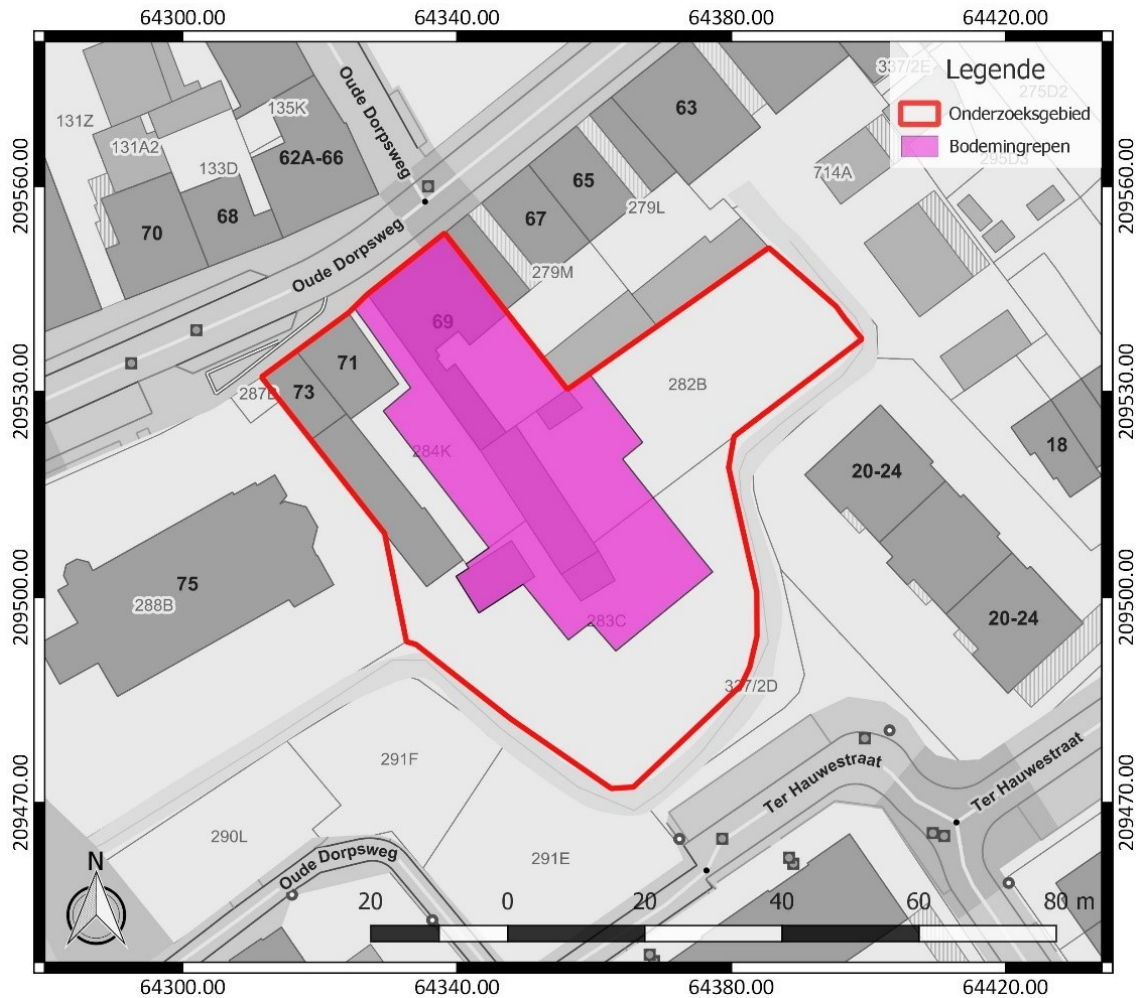
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

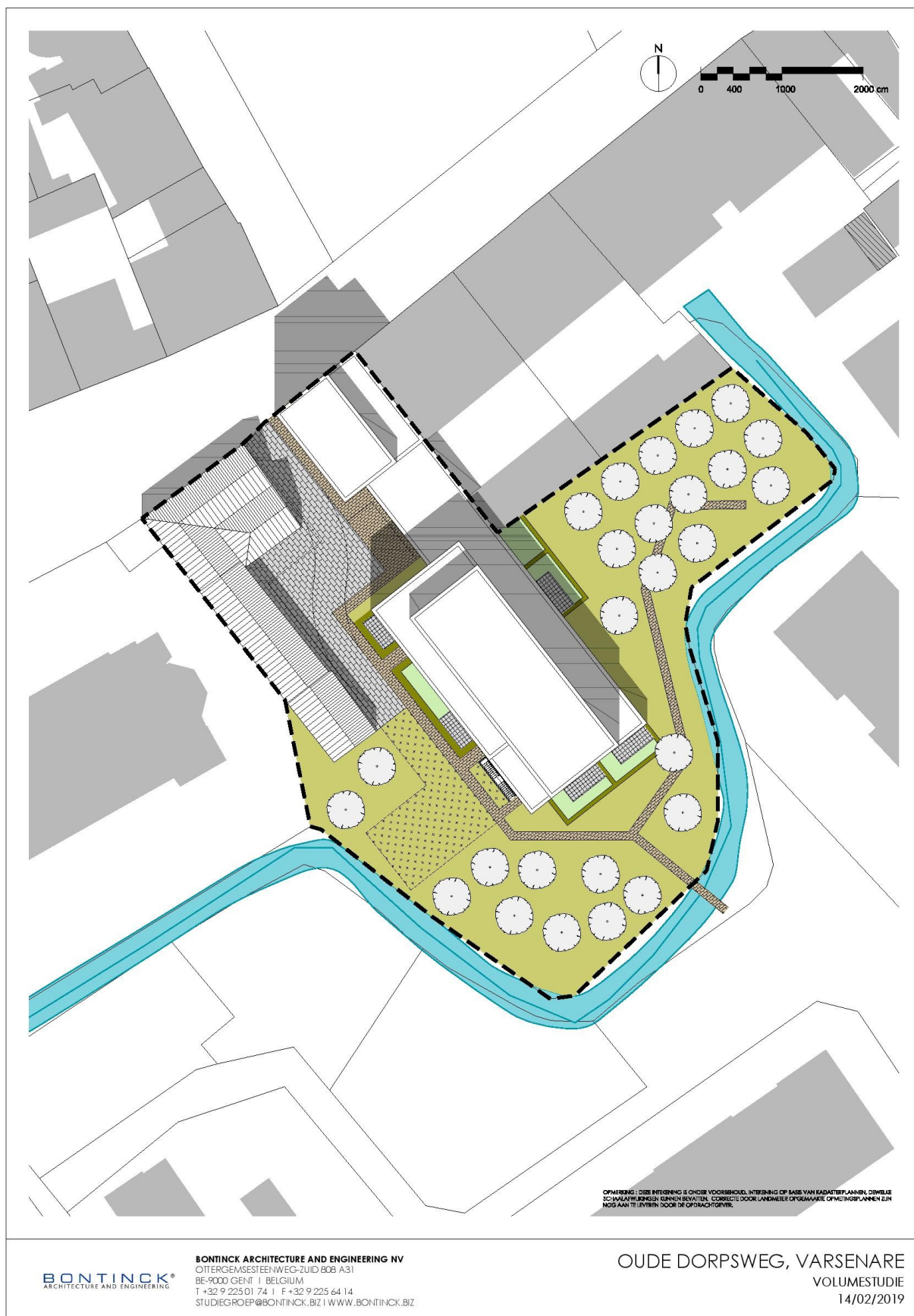
Randvoorwaarden: De bestaande bebouwing in het onderzoeksgebied zal worden gesloopt, met uitzondering van het gebouw in het westen van het terrein (Figuur 4). Dorpswoning 71-73 is vastgesteld als bouwkundig erfgoed. De verharding tussen de gebouwen zal deels verwijderd worden. De geplande bodemingrepen zullen plaatsvinden in een zone van ca. 1446 m².

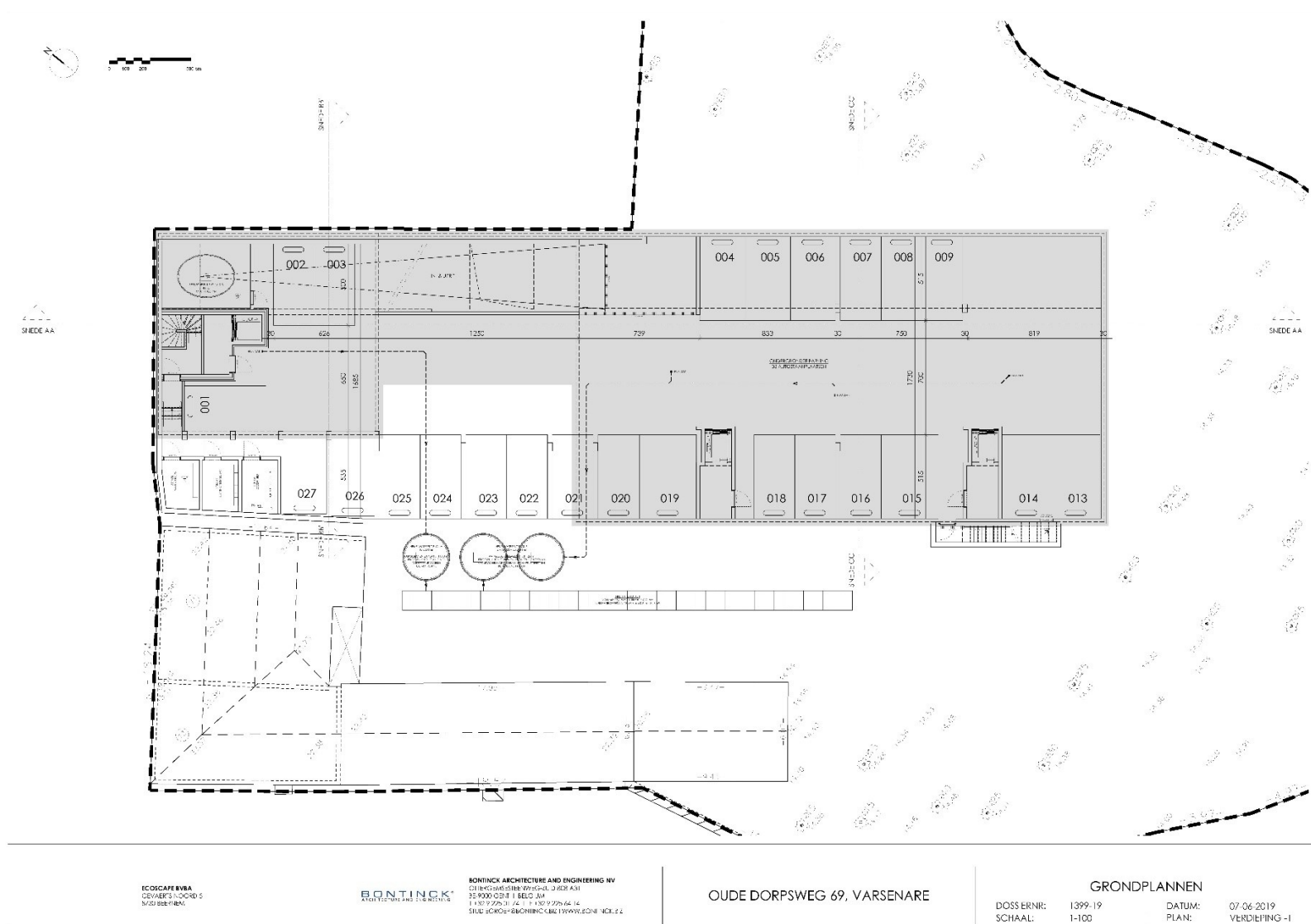
Figuur 4: De geplande bodemingrepen, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.3.2 Beschrijving geplande werken

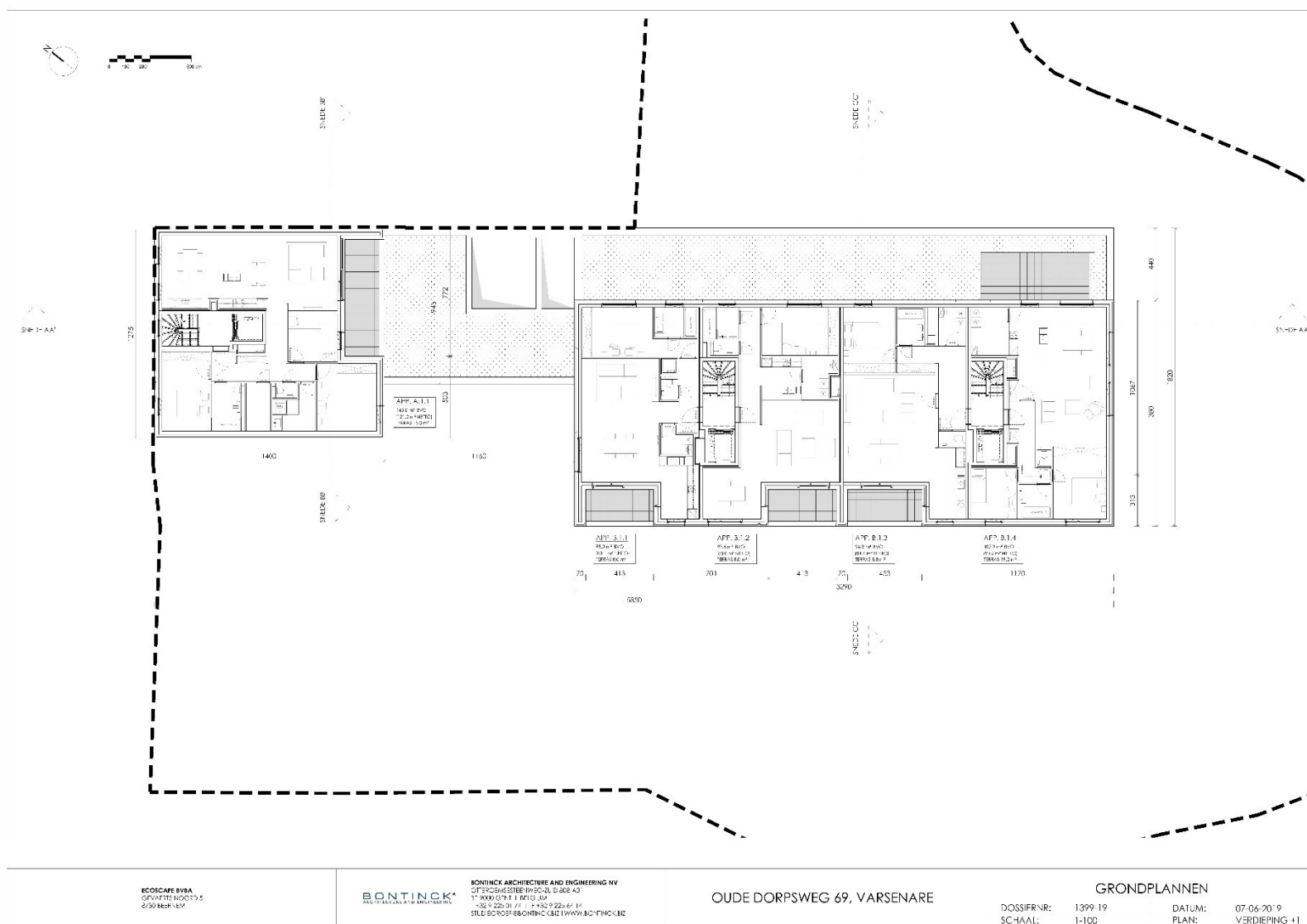
Op het terrein wordt de bouw van een appartementsblok gepland, voorzien van 18 aparte units alsook één aan de straatkant gelegen commerciële ruimte of kantoorruimte (Figuur 5). Daarvoor worden de bouwvolumes op het terrein gesloopt, behalve huisnrs. 71 en 73. Het gebouw zal vier bouwlagen tellen en ook voorzien zijn van een ondergrondse parkeergarage. De verstoringsdiepte van de ondergrondse parking bedraagt ca. 4 m vanaf peil trottoir. Op de vier verdiepingen worden appartementen ingericht. De te behouden gebouwen op het terrein blijven voorlopig ongewijzigd en maken bijgevolg geen deel uit van deze aanvraag. De groenzone rondom de gebouwen zal deels heraangelegd worden, net als de klinkers op de binnenplaats tussen de gebouwen. Bij de heraanleg van de groenzone blijft wel een groot deel van de bestaande bomen behouden. De verstoringsdiepte van de omgevingsaanleg bedraagt ca. 50 tot 80 cm. De lokalen voor de nutsvoorzieningen bevinden zich in de ondergrondse parking aan de straatzijde. Hemelwaterputten en infiltratievoorziening worden ingeplant onder de verharde binnenplaats tussen de gebouwen. Ze kennen een verstoringsdiepte van ca. 3 m. De aanleg van wandelpaden tussen de bomen maakt geen deel uit van de vergunningsaanvraag.

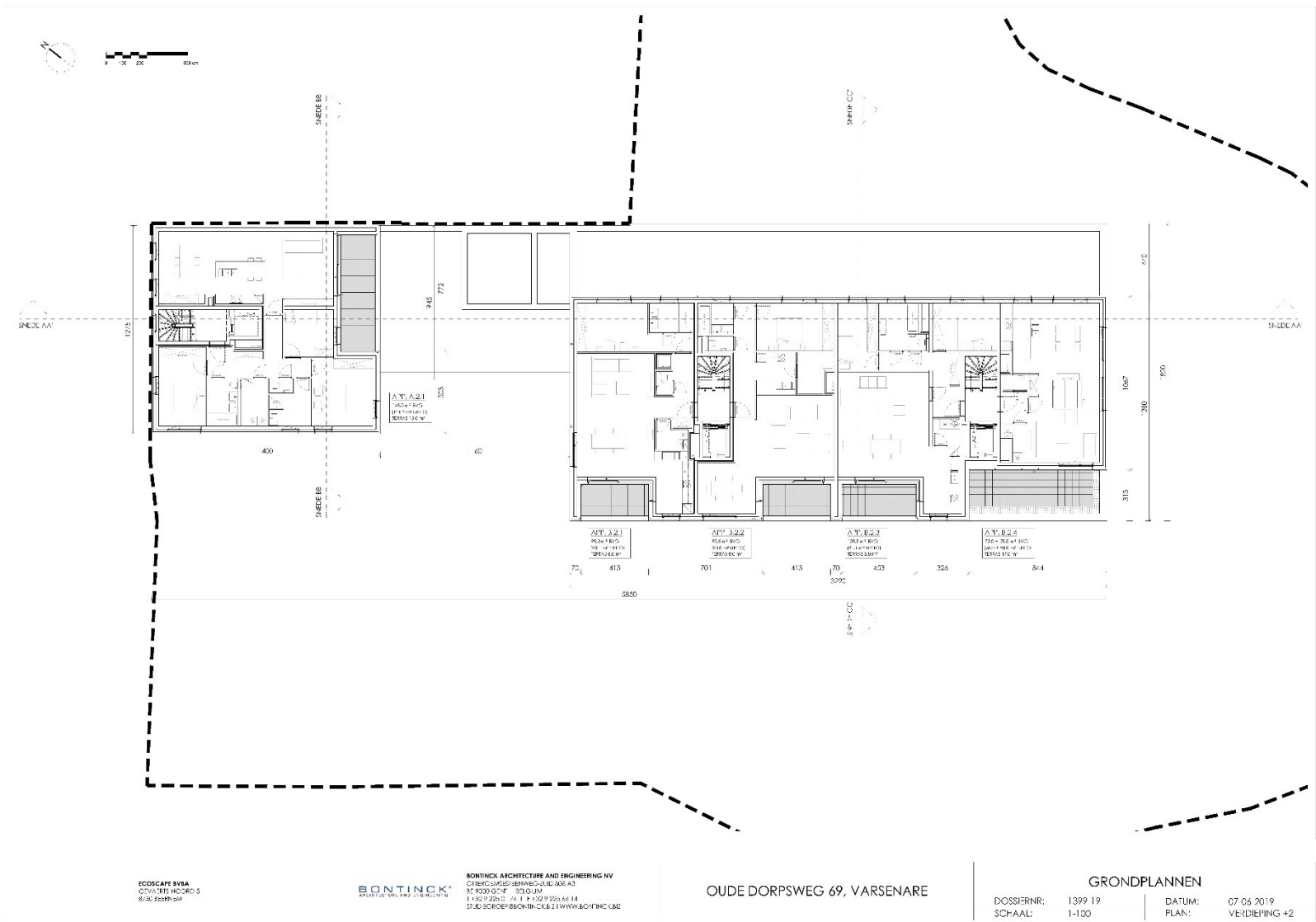
Figuur 5: Ontwerpplan (Bontinck Architecture and Engineering)

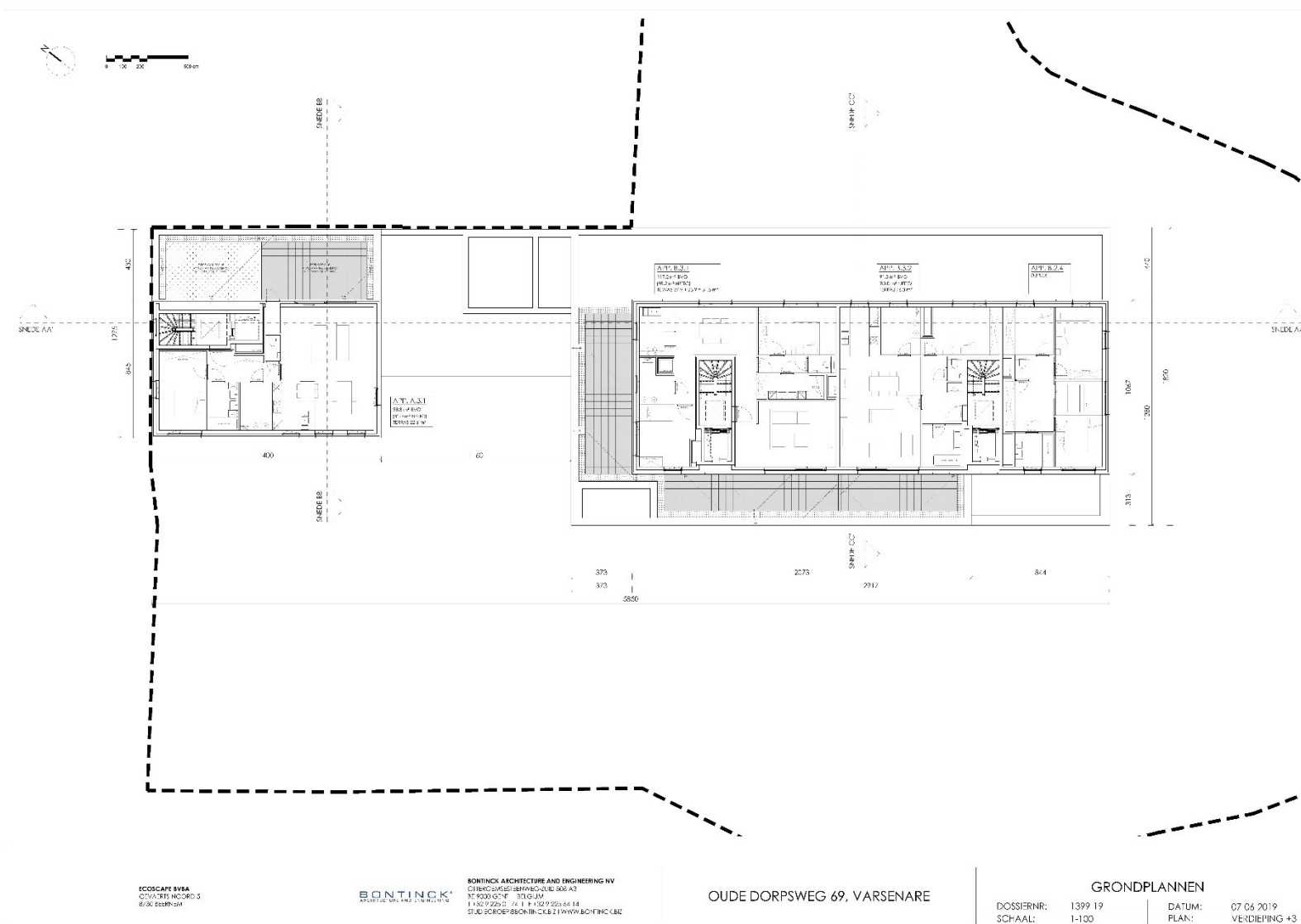
Figuur 6: Plan van de kelderverdieping (Bontinck Architecture and Engineering)

Figuur 8: Plan van de eerste verdieping (Bontinck Architecture and Engineering)

Figuur 9: Plan van de tweede verdieping (Bontinck Architecture and Engineering)

Figuur 10: Plan van de derde verdieping (Bontinck Architecture and Engineering)

Figuur 11: Doorsnede van het gebouw (Bontinck Architecture and Engineering)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778) en de Atlas der Buurtwegen (1841) worden twee momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

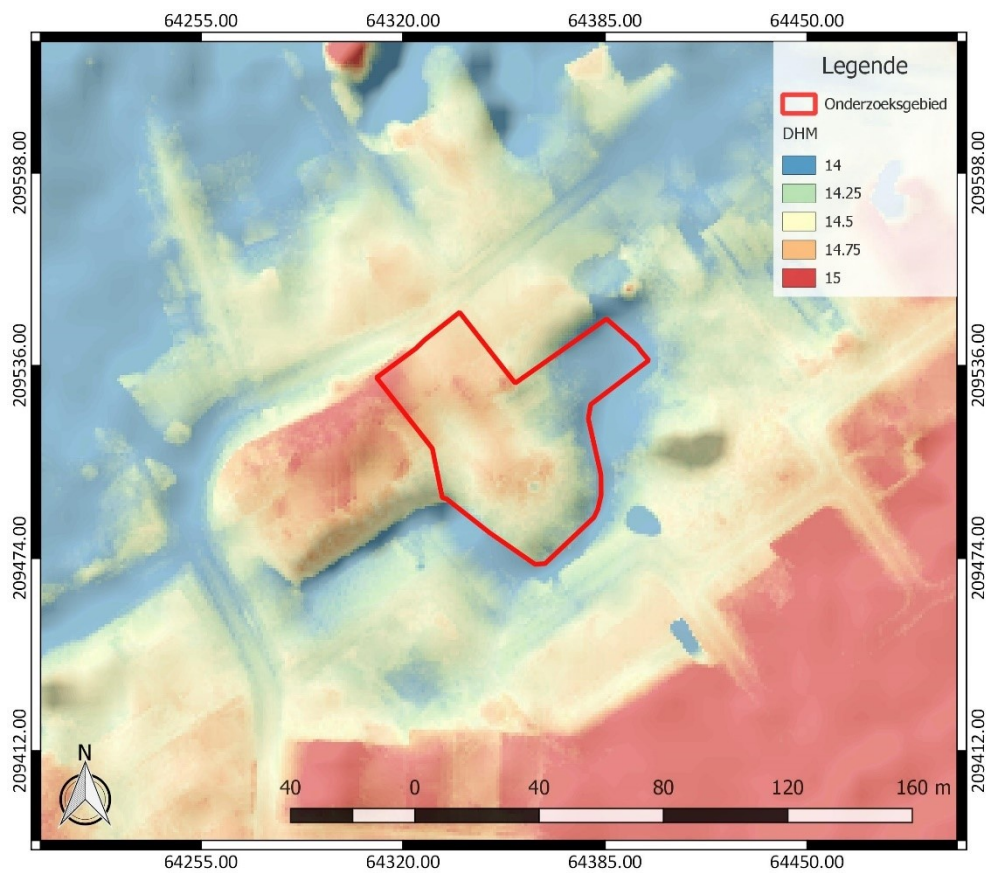
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

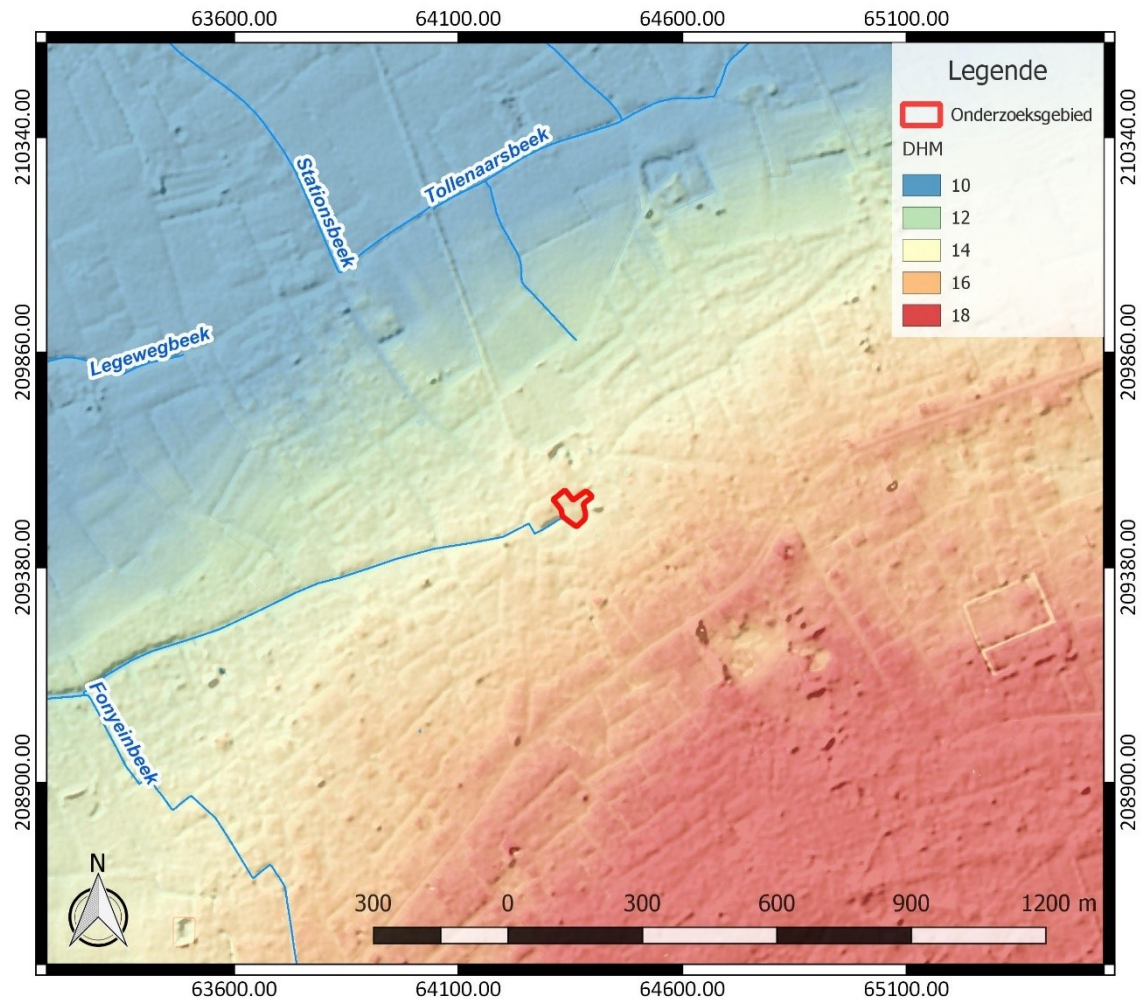
Het onderzoeksgebied is gelegen in het centrum van Varsenare, tussen Jabbeke in het westen en Sint-Andries in het oosten (Figuur 12). De omringende gebouwen getuigen van de vorming van de historische dorpskern. Op het terrein zelf bevindt zich een voormalige herberg met achterliggende brouwerij. De dorpswoning op de Oude Dorpsweg 71-73 grenst aan de oostelijke kerkhofmuur van de Sint-Mauritiuskerk. Aan de overzijde van de straat is de pastorie van Varsenare gesitueerd, die oorspronkelijk werd gebouwd in de 16de eeuw. Volgens het gewestplan is het terrein woongebied. Vanuit hydrografisch perspectief behoort het tot het bekken van de Brugse polders. Het gebied wordt deels omringd door de Fonyeinbeek, die zijn oorsprong lijkt te hebben ten oosten van het terrein (Figuur 14). De beek vormt zo de zuidelijke grens van het onderzoeksgebied en stroomt verder door naar het westen toe.

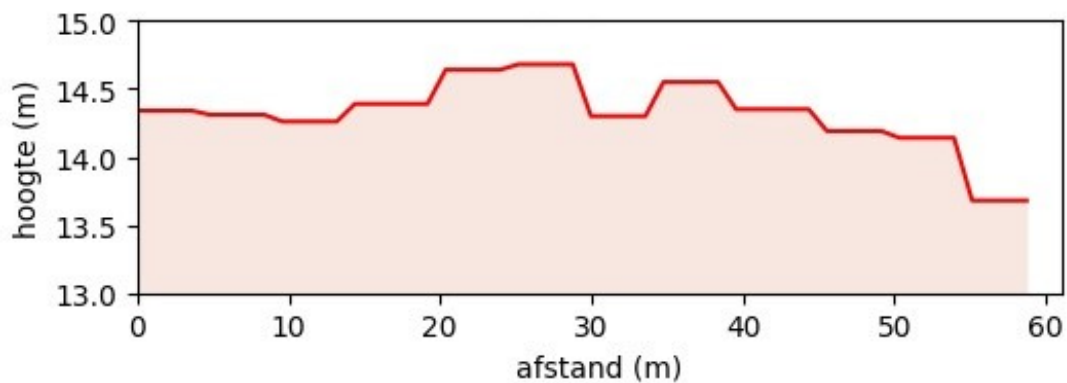
Figuur 12: Luchtfoto van 2018 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 13: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 14: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 15: Hoogteverloop van noord naar zuid over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Op geomorfologisch vlak behoort Jabbeke tot de zandstreek buiten de Vlaamse Vallei. De noordelijke helft van dit gebied wordt gekenmerkt door drie noemenswaardige heuvels: een ten zuiden van Snellegem (De Keiorum, ca. 21,25 m TAW), een tweede te Sint Andries-Brugge (ca. 20 m TAW) en een laatste wordt gevormd door de Rokseberg (ca. 16,25 m TAW). Het gaat telkens om opduikingen van het tertiair substraat, bedekt door een relatief dun quartair dek. Daarnaast bereikt de dekzandrug te

Gistel een hoogte van ca. 7,5 m TAW.³ De gemeente Varsenare is gelegen op de grens tussen de polders en het houtland. Vooral het noorden bestaat uit natte, vruchtbare weilanden en sluit aan bij de Meetkerkse Moeren. De laagste, moerassige gebieden werden in de 17de eeuw drooggelegd met beken en grachten. Het grootste, zuidelijke deel ligt in de zandstreek en wordt bepaald door bossen en een net van kronkelende beken.⁴ Het onderzoeksgebied is gelegen in een gradiëntzone en wordt deels begrensd door de Fonyeinbeek (Figuur 13). Het terrein kent een hoogte van 13,7 tot 14,7 m TAW (Figuur 15).

Figuur 16: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

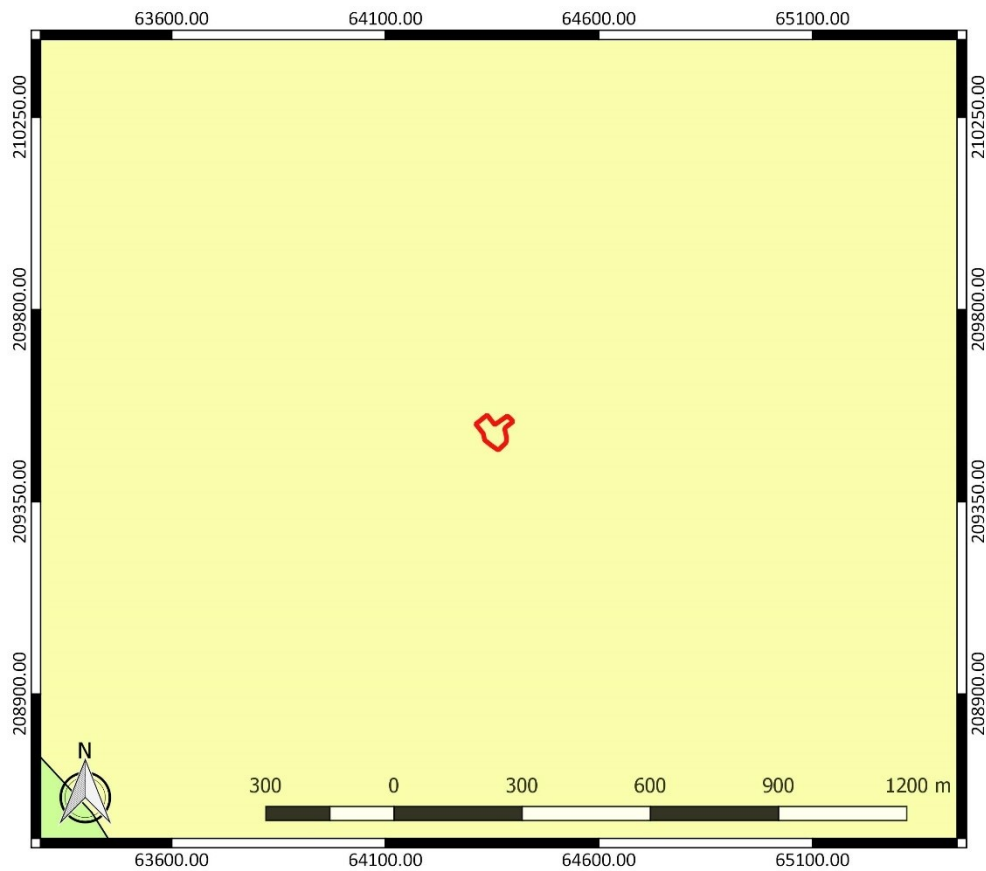
De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 16) bestaat uit het Lid van Vlierzele, deel van de Formatie van Gentbrugge. Deze ondergrond is terug te vinden in heel Varsenare en wordt getypeerd door groen tot grijsgroen fijn zand, dat soms kleihoudend is met plaatselijk dunne zandsteenbankjes. Het zand is glauconiethoudend en glimmerhoudend.⁵

³ Jacobs *et al.* 2004, 14

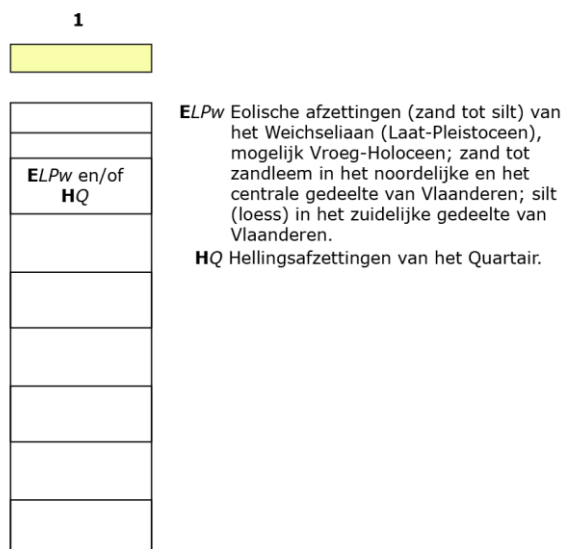
⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Varsenare [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/122134> (geraadpleegd op 11 maart 2019).

⁵ www.geopunt.be/kaart

De quartairgeologische kaart (Figuur 17) geeft aan dat binnen het onderzoeksgebied, en ook in de omgeving, eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair.⁶

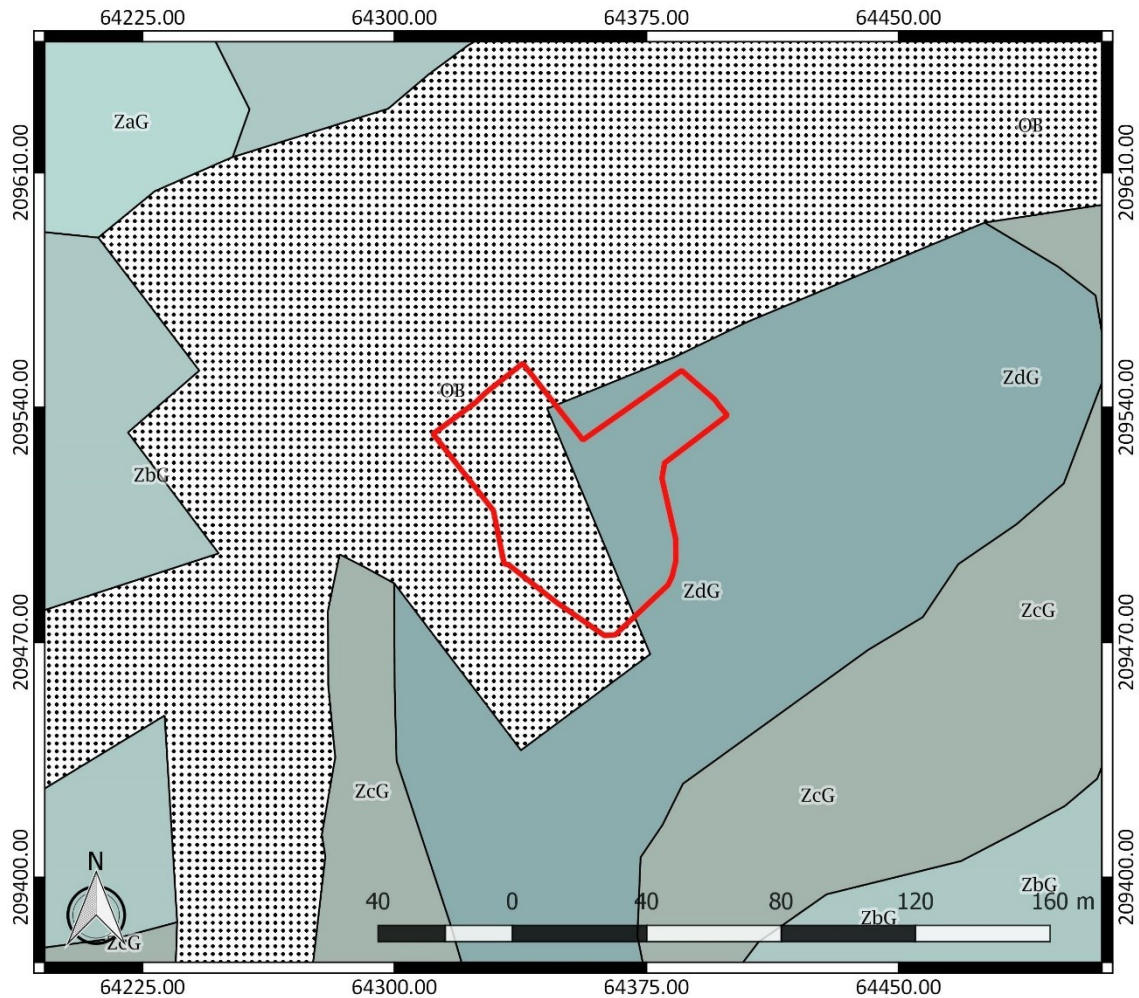
Figuur 17: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 18: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

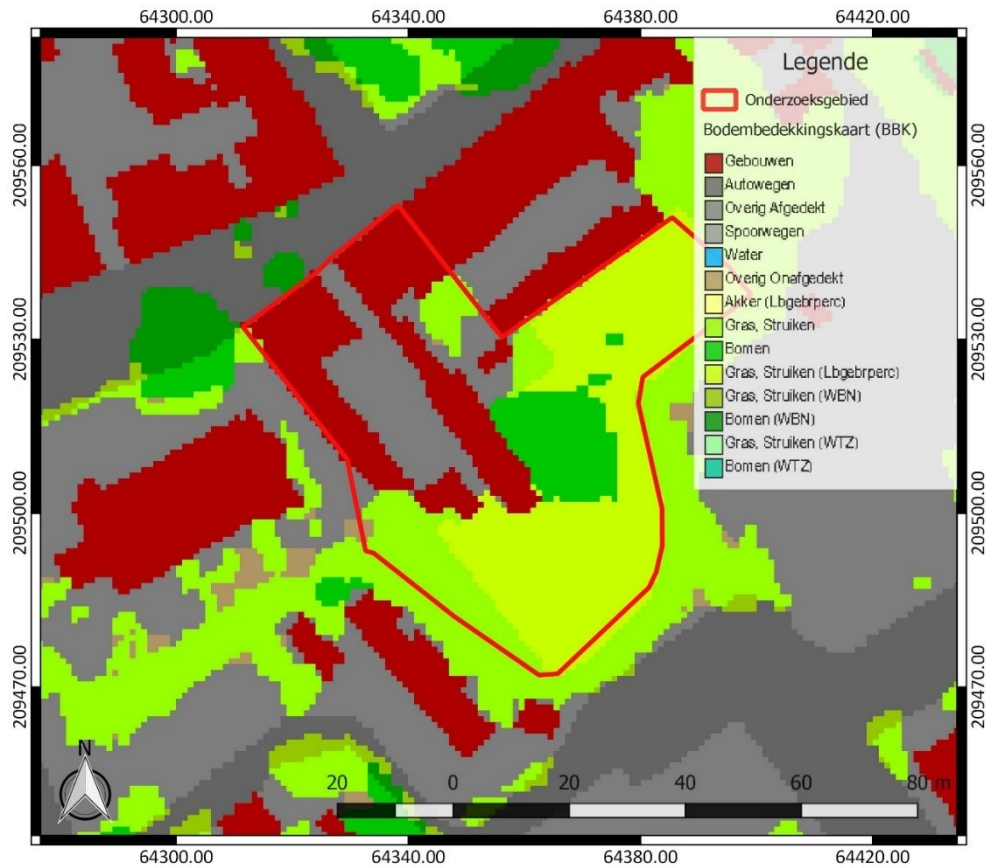
⁶ www.geopunt.be/kaart

De bodemkaart (Figuur 19) situeert het westelijke deel van het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB) en het oostelijke deel in een zone met een matig natte en matig gleyige zandbodem complex (ZdG). In de omgeving zijn nog andere variaties te vinden, meer bepaald een matig droge (ZcG), een droge (ZbG) en een zeer droge zandbodem complex (ZaG).

Figuur 19: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 20). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 12). Enkel het oosten van het onderzoeksgebied is aangeduid op de potentiële bodemerosiekaart, maar hiervan kunnen we aflezen dat de erosiegevoeligheid in deze zone verwaarloosbaar is (Figuur 21).

Figuur 20: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 21: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be), met groen: verwaarloosbaar

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Varsenare valt sinds 1977 onder de hoofdgemeente Jabbeke. Het dorp situeert zijn ontstaan op de kruising van twee belangrijke tracés, namelijk de Oudenburgweg en de Westernieuweg. De vermelding “Fresnere” merkt men voor het eerst op in een oorkonde van 1003. De naam zou afkomstig zijn van het Latijnse woord “fraxinaria”, wat “essenbos” betekent. In 1046 werd voor het eerst de huidige naam “Varsenare” vermeld. Het gebied rond het Zwin werd ingepolderd rond 1000, waaronder de noordelijke helft van Varsenare. Daarbij werd een dijkrand aangelegd: “De Hooghe Dijcken”. In de loop van de 12de eeuw werd Varsenare een zelfstandige parochie. Voordien viel het onder het patronaatschap van de Abdij van Broekburg (Bourbourg). De dorpskern ontwikkelde zich verder langs de Oude Dorpsweg als een straatdorp. Het dorp kreeg al heel wat schade te verduren. In 1488 werd Varsenare verwoest door de troepen van Maximiliaan van Oostenrijk en ook tijdens de godsdiensttroebelen van de 16de eeuw werd er veel schade aangericht in de parochie. In 1613-1623 werd het kanaal Brugge-Oostende gegraven, wat ervoor zorgde dat Varsenare een belangrijke schakel in de handel van het Brugse Vrije werd. Midden 18de eeuw werd het kanaal nog eens verbreed, wat een heropbloei van de aanlegplaats op Nieuwege betekende rondom een cluster herbergen bij de nieuwe ponton. Aansluitend worden in de dorpskern twee brouwerijen opgericht, “Het Hert” en “Den Anker”. In de 19de eeuw speelden een aantal adellijke en andere vooraanstaande families een belangrijke rol in Varsenare. Zij lieten op hun uitgebreide domeinen gebouwen optrekken die de gemeente nog steeds kenmerken.⁷

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat aan de zijde van de Oude Dorpsweg reeds een aanzienlijk langwerpige gebouw ingeplant is (Figuur 22). Dit is vermoedelijk de brouwerij “Den Anker”. In het gebouw was oorspronkelijk de herberg “Het Schaekhof” ondergebracht, die voor het eerst vermeld wordt in een document van 1550-51. Vanaf het midden van de 18de eeuw wordt de herberg gecombineerd met een brouwerij.⁸ Op de kaart zien we ook duidelijk de parochiekerk ten westen van het terrein en andere historische bebouwing aan de Oude Dorpsweg, zoals de pastorie in het noorden. Buiten de dorpskern is het landschap hoofdzakelijk in gebruik als akkerland (Figuur 23).

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Varsenare [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/122134> (geraadpleegd op 11 maart 2019).

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Herberg Het Schaekhof en brouwerij Den Anker [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/88881> (geraadpleegd op 11 maart 2019).

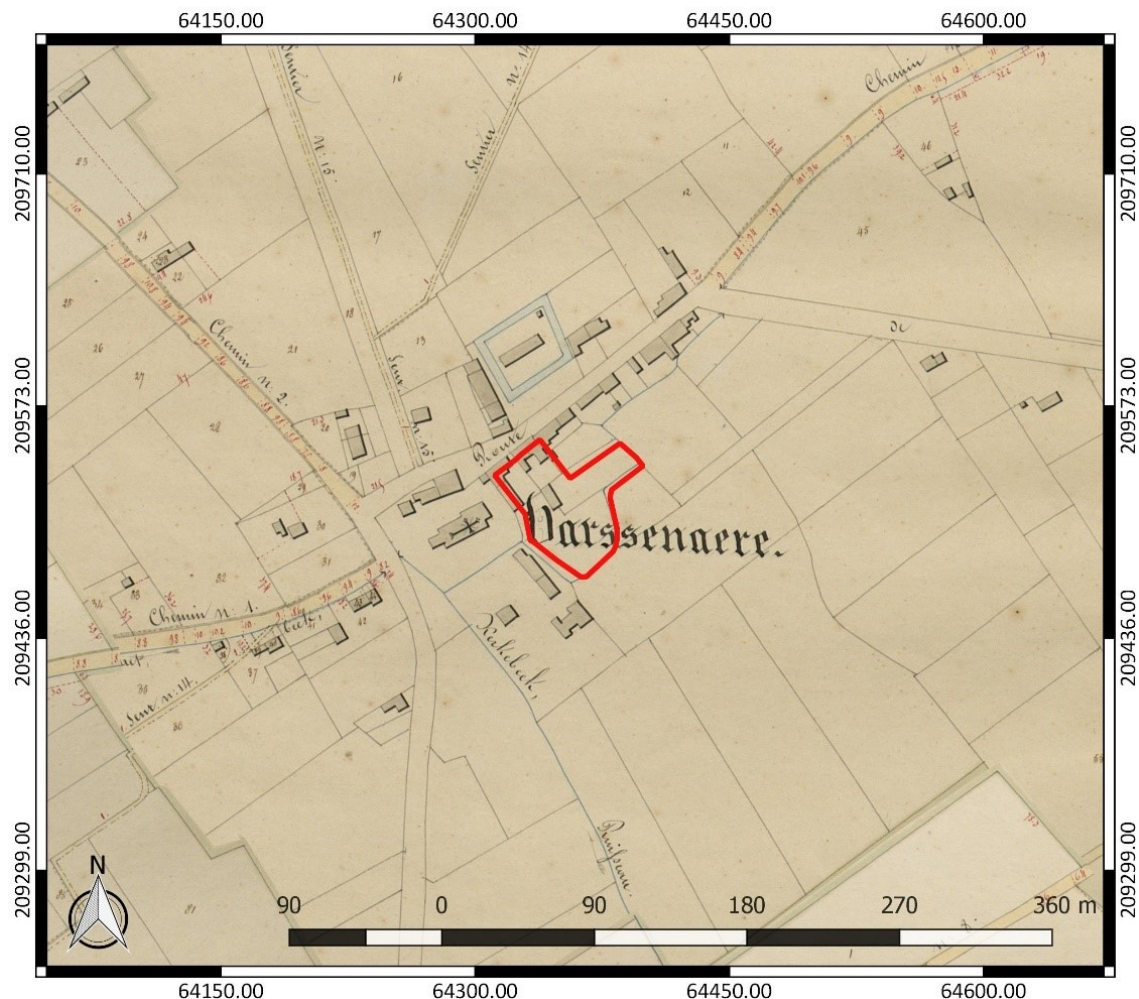

Figuur 22: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 23: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

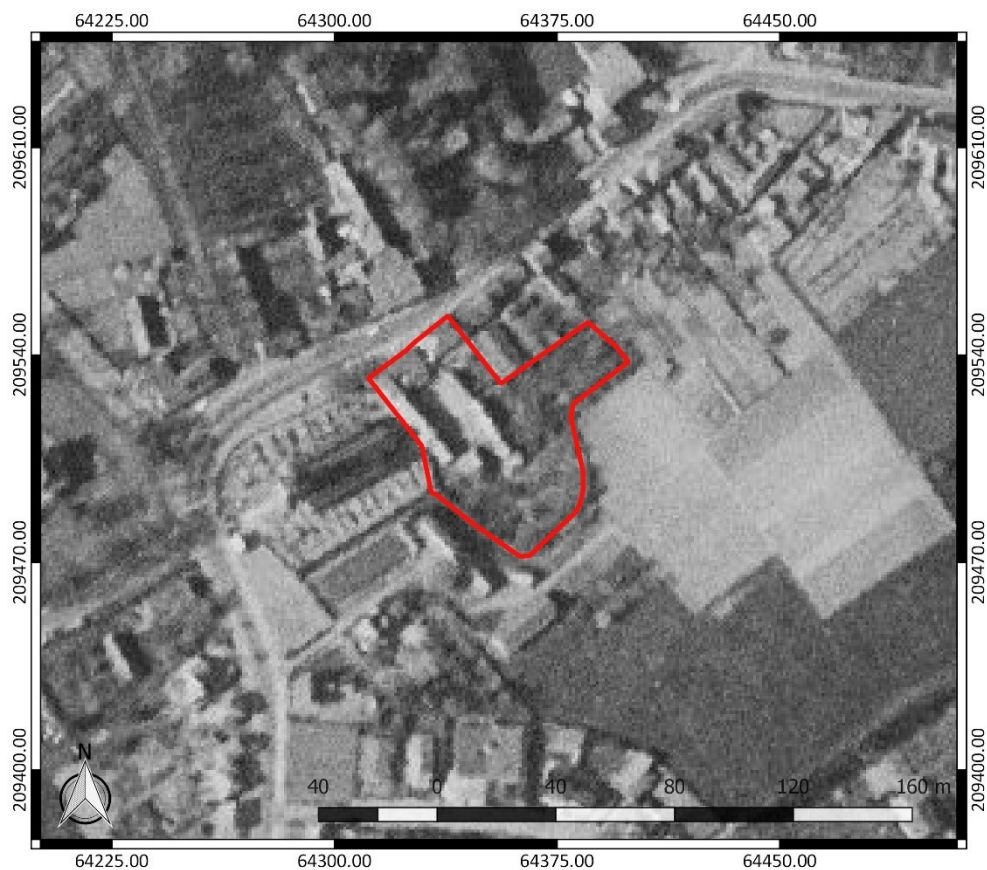
Uit de Atlas der Buurtwegen (1841) is af te leiden dat de bebouwing in het onderzoeksgebied ondertussen uitgebreid is (Figuur 24). Tegen de kerkhofmuur is een brouwerijgebouw toegevoegd en ook aan de achterzijde is een bijgebouw opgetrokken. Het pand is niet langer één langwerpig perceel, wat er zou op kunnen wijzen dat een deel van het complex werd gesloopt en vervangen door een ander gebouw. De omgeving vertoont weinig verandering, enkel is de pastorie nu van een walgracht voorzien.

Figuur 24: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 25) geeft een gelijkaardige situatie weer. Hetzelfde geheel van gebouwen is nog steeds aanwezig, ondanks de sluiting van de herberg en de brouwerij in 1920.⁹ In het zuiden en het oosten van het onderzoeksgebied zijn bomen aanwezig. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 26) toont een gelijkaardige situatie en geeft ook aan dat de bebouwing in de omgeving van het onderzoeksgebied ietwat is toegenomen.

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Herberg Het Schaekhof en brouwerij Den Anker [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/88881> (geraadpleegd op 11 maart 2019).

Figuur 25: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 26: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 27). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Aan de Oude Dorpsweg zijn al enkele meldingen van vondsten genoteerd. Per toeval stuitte men bij het plaatsen van een waterreservoir tijdens de graafwerken op een secundair doorboorde wandscherf van een grote voorraadpot (dolium) uit de Romeinse tijd. Deze scherf zat tussen een hoeveelheid post-middeleeuws (19de-eeuws) schervenmateriaal. Op dezelfde locatie (CAI ID 300037) werd nog meer 19de-eeuws aardewerk aangetroffen in een bakstenen putje.¹⁰ Op een binnenterrein tussen de Oude Dorpsweg, de Koning Albertstraat en de Sint-Sebastiaanstraat, op zo'n 200 meter ten oosten van de Mauritiuskerk (CAI ID 153001) werd een opgraving en een proefsleuvenonderzoek ondernomen wat enkele vroeg-Romeinse vondsten als resultaat had. Het betreft enkele concentraties aan paalgaten (o.a. mogelijk huis of spijker) en een kuil met een diameter van 1,6 m waarin opvallend veel Romeins materiaal werd gevonden. Centraal in de concentratie paalsporen werd een spoor aangetroffen met heel wat houtskool en onderaan verbrande leem, dat mogelijk in verband te brengen is met huishoudelijke activiteiten. Een aan dezelfde datering toegeschreven waterput zonder beschoeiing werd eveneens gevonden. De waterput bevatte voornamelijk handgevormd Romeins aardewerk, maar ook geïmporteerd aardewerk. Mogelijk is de oorspronkelijke houten beschoeiing verdwenen of gerecupereerd na het in onbruik raken van de waterput.¹¹ De oude pastorie werd ook al nader onderzocht (CAI ID 304977). Men kwam daarbij tot de conclusie dat de laatmiddeleeuwse omgrachting noch het gebouw is bewaard. Het huidige gebouw, gelegen op een vierkant omgracht perceel, is sinds 2000 in gebruik als deelgemeentehuis. Het ligt centraal in een ruime tuin met kastanjebomen en de resten van een U-vormige walgracht.¹²

Verder had in de nabije omgeving, in de Bonsecourstraat (CAI ID 216974), metaaldetectie de vondst van een munt uit de Karolingische periode als resultaat. De zilveren munt met een gewicht van 0,73 g en een diameter van ca. 21 mm stamt uit de regeerperiode van Karel de Kale (864 - 877) of (wellicht) Karel de Eenvoudige (898 - 923). Ook de slagplaats, Quentovic v.z., kon achterhaald worden via de inscriptie: GRATIA D I REX met een centraal monogram van Karel k.z. en QVVENTOVVIC met een centraal kruis en twee bezanten.¹³ Ten noorden van het onderzoeksgebied (CAI ID 300055) werd bij rioleringswerken voor de inplanting van een nieuwe verkaveling langs de Westernieuwweg aardewerk ingezameld door een plaatselijke geïnteresseerde. Het 13de-eeuwse aardewerk was oorspronkelijk afkomstig uit de vullingspakketten van een gracht. De vondst staat vermoedelijk in verband met de laatmiddeleeuwse voorloper van de vlakbij gelegen Bakeroothoeve, die teruggaat tot de 16de eeuw en die volledig werd opgeruimd (inclusief de funderingen) ten behoeve van een nieuwe verkaveling.¹⁴

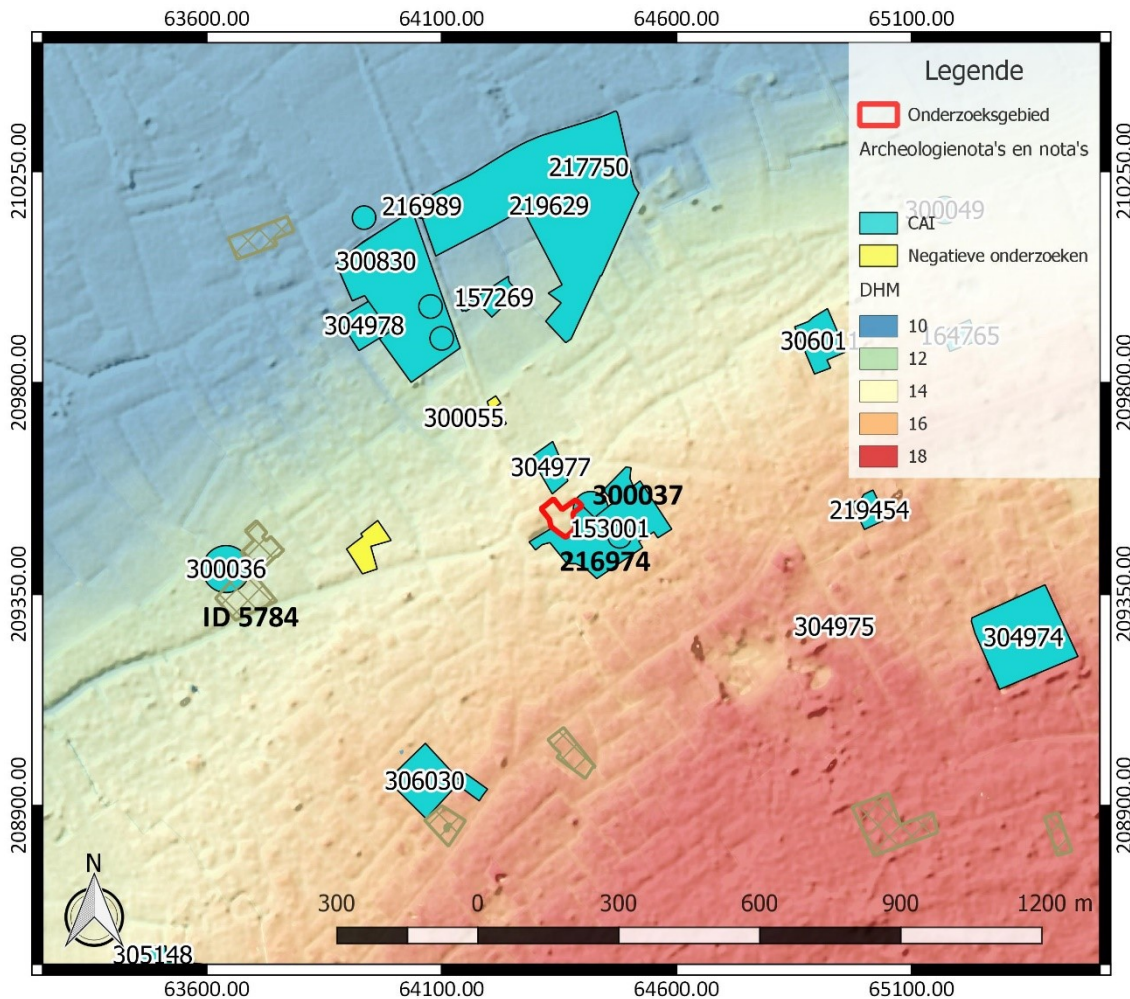
¹⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 300037, Oude Dorpsweg 79 (geraadpleegd op 11 maart 2019)

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 153001, Oude Dorpsweg I (geraadpleegd op 11 maart 2019)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 304977, Oude Dorpsweg 58 (geraadpleegd op 11 maart 2019)

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 216974, Bonsecourstraat (geraadpleegd op 11 maart 2019)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 300055, Bakeroothoeve (geraadpleegd op 11 maart 2019)

Figuur 27: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerendergoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Iets verderaf, ten westen van het onderzoeksterrein (CAI ID 300036), zorgde het plaatsen van nieuwe grafkelders op de begraafplaats van Varsenare voor de vondst van aardewerk uit de Romeinse tijd. Hier zijn verder weinig gegevens over gekend.¹⁵ Net naast deze CAI-locatie werd een landschappelijk bodemonderzoek en een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (ID 5784). Het proefsleuvenonderzoek maakte duidelijk dat binnen het projectgebied weinig archeologisch erfgoed aanwezig is. De bodem binnen het terrein is zeer uniform: AC-profielen met een 34 tot 50 cm dikke ploeglaag en daaronder geel zand. In één bodemprofiel werd een grondwaterpodzol herkend. Aan het vlak van de sleuven dagzoomden twee archeologische sporen: een gracht en een natuurlijk spoor. De sporen lagen geïsoleerd. Er werden geen bewoningssporen herkend in de nabijheid van de aangetroffen sporen, het gaat enkel om off-site sporen. Het onderzoek wees niet op factoren die de afwezigheid van sporen verklaren. Het lijkt er bijgevolg op dat hier nooit bewoning is geweest.¹⁶

De site d'Hooghe Noene (CAI ID 306011), op enige afstand ten noordoosten van het onderzoeksgebied en met een gelijkaardig hoogteverloop, bracht heel wat archeologisch erfgoed aan het licht. Langs de noordelijke zijde paalt het terrein aan de Zandstraat, een verkeersas waarvan verondersteld wordt dat deze teruggaat op een Romeins wegtracé dat de nederzetting van Oudenburg met het Brugse verbond. Gelet op de relatief hoge ligging van de zone, was deze plaats in de volksmond gekend onder de naam "den hooghen noene". Hier vond een opgraving plaats n.a.v.

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 300036, Oudenburgweg I (geraadpleegd op 11 maart 2019)

¹⁶ Verwerft *et al.* 2017, 43

infrastructuurwerken voor een verkaveling. De aanleg van het rioleringsnetwerk kon echter niet systematisch worden opgevolgd. Bij een controle van de werf werden nauwelijks archeologische sporen waargenomen. Deze kwamen pas in groten getale aan het licht bij het uitgraven van de weggoffer. Eén kern werd buiten de context aangetroffen. Enkele vuursteenfragmenten uit de steentijd werden gevonden in de vullingspakketten van de middeleeuwse sporen. Restanten van een vroegere grafheuvel kon men op basis van typologie en context in de midden-bronstijd dateren. Er bevond zich ook een circulair spoor, plaatselijk verstoord door middeleeuwse bewoningssporen, waaronder de resten van een waterput. Een ondiep spoor met verbrand menselijk bot werd opgemerkt binnen het circulaire spoor, maar niet centraal in de veronderstelde grafheuvel. Dit geeft aan dat het misschien om een secundaire bijzetting gaat. De opgraving bracht ook nog een ovale structuur met een humeuze vulling aan het licht, mogelijk de restanten van een poel. De datering in de late bronstijd gebeurde o.b.v. het gevonden aardewerk. Op het terrein was eveneens een gracht aanwezig, die heel wat aardewerkfragmenten uit de late ijzertijd bevatte. Ook uit de late ijzertijd stammen een aantal kleine paalsporen, drie rechthoekige structuren, een tweede grachttracé en restanten van een rechthoekige constructie van 7,5 x 2,5 m, gevormd door vijf paar paalsporen. Verder doken twee plattegronden van vierpostenspiekers en een vrij grote, diepe kuil, mogelijk voor het putten van water op. Een greppeltje, een tweeschepige gebouwplattegrond, een kuil, een gracht of sloot en een waterput zijn sporen uit de vroeg-Romeinse tijd. Eenschepige woonhuizen, stallingen, opslag- en/of werkplaatsen, greppels en grachten, kuilen, resten van 17 houten waterputten en een gedempte poel dateren in de Merovingische periode. Een grafzone, ook uit de Merovingische periode, werd verstoord door middeleeuwse sporen. Toch kon men vijf structuren herkennen met een rechthoekige afmeting. De sporen van twee grote paalkuilen met een duidelijk paalspoor, vermoedelijk van een drieschepig gebouw, de uitbraakkuil van een houten waterput en de aanzet van een grachttracé worden als resten uit de volle middeleeuwen bestempeld. Een grachtstructuur dateert uit de late middeleeuwen. Tot slot waren er nog post-middeleeuwse sporen en recente verstoringen. De meest recente vondst is de oorlogshelm van een type dat zowel in WO I als in WO II door het Belgische leger werd gebruikt, aangetroffen in post-middeleeuwse zandwinningskuiltjes.¹⁷

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht.

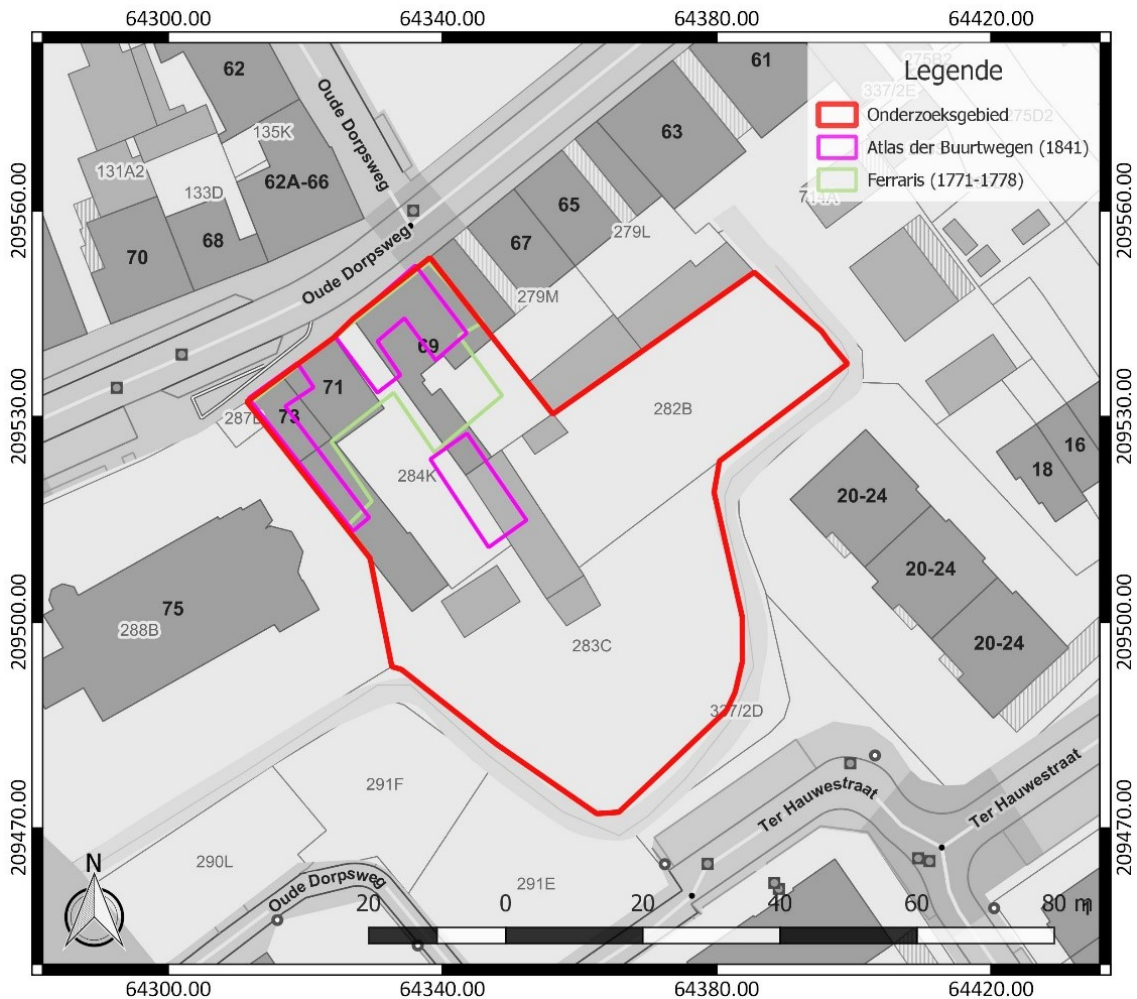
2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Uit het uitgevoerde bureauonderzoek kunnen we besluiten dat het onderzoeksgebied een hoog archeologisch potentieel kent. In de eerste plaats is er het feit dat het onderzoeksgebied zich in de dorpskern van Varsenare bevindt, grenzend aan het kerkhof en de parochiekerk. In de 18de eeuw is er sprake van een herberg en een brouwerij. Het is echter goed mogelijk dat de historische bebouwing op het terrein nog verder in de tijd teruggaat. In de 19de eeuw toont een historische kaart ons dat er nieuwe bouwvolumes bijgebouwd worden op het terrein.

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 306011, d'Hooghe Noene (geraadpleegd op 11 maart 2019)

Figuur 28: Synthesekaart van de evolutie van de historische bebouwing in het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Naast de verwachtingen met betrekking tot de nieuwe en de nieuwste tijd zijn er verschillende gekende archeologische waarden in de omgeving die informatie verschaffen over het archeologisch potentieel met betrekking tot oudere periodes. In de omgeving zijn verschillende vondsten gekend uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd en de middeleeuwen. Het gaat zowel om vondsten als om sporen van bewoning en van begraving. Verschillende van dergelijke vondsten werden aangetroffen op korte afstand van het onderzoeksgebied of op grotere afstand, maar met een gelijkaardige landschappelijke ligging. Bijgevolg moeten we er rekening mee houden dat gelijkaardige vondsten ook binnen het onderzoeksgebied kunnen voorkomen. Wel lijkt het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite binnen het onderzoeksgebied eerder laag in te schatten. Dit is voornamelijk het gevolg van de aanwezigheid van bebouwing op het terrein. Daaruit kunnen we namelijk afleiden dat op het terrein reeds enige bodemingrepen hebben plaatsgevonden, waarbij een eventuele goed bewaarde steentijd artefactensite wellicht verstoord is.

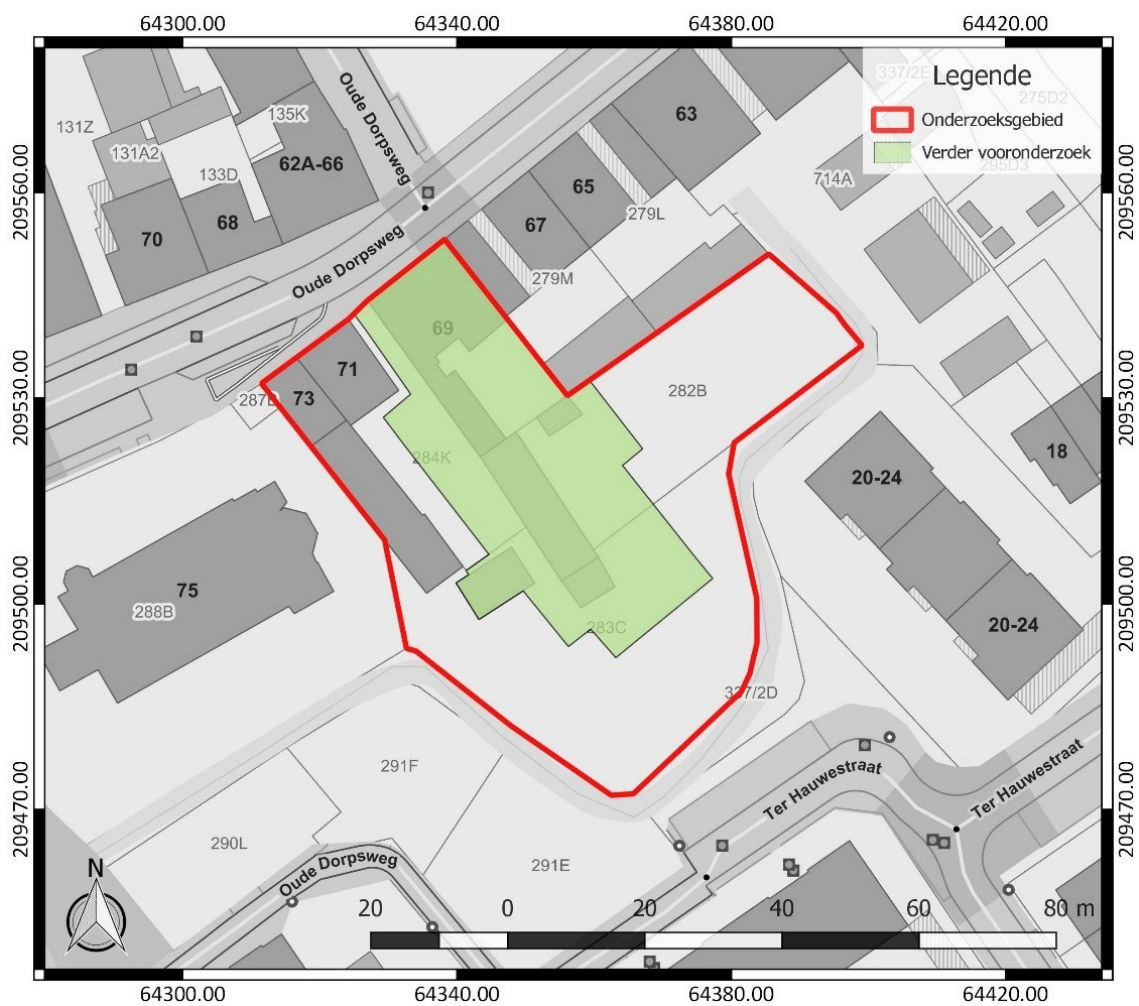
Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen een deel van het onderzoeksgebied worden werken gepland. Huisnrs. 71 en 73 blijven behouden, net als de aanwezige bomen op het terrein. De voornaamste werken omvatten de sloop van enkele van de bestaande bouwvolumes, de bouw van een nieuw bouwvolume met vier bovengrondse verdiepingen en een ondergrondse parkeergarage en omgevingsaanleg. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringsdiepte niet vast. Dit doet besluiten het

bodemarchief bedreigd is in de zone waar bodemingrepen gepland worden. Het betreft een zone met een oppervlakte van ca. 1446 m².

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is met name een archeologische verwachting naar resten uit de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen, de nieuwe tijd en de nieuwste tijd toe. Gezien de aanwezigheid van bewoning uit de nieuwe tijd en de nieuwste tijd op het terrein kunnen we besluiten dat reeds enige bodemingrepen hebben plaatsgevonden. Toch kunnen ook oudere resten nog bewaard gebleven zijn op het terrein. De geplande werken betekenen een ernstige bedreiging van het bodemarchief in een zone van ca. 1446 m². Omwille van het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact van de geplande werken wordt bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig geacht in een zone van ca. 1446 m² (Figuur 29).

Figuur 29: De zone waarin verder vooronderzoek nodig wordt geacht, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het terrein bebouwd, verhard en bebost is, of in gebruik is als grasland. Landschappelijk bodemonderzoek kent slechts een beperkt potentieel op kennisvermeerdering, vooral omdat het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite slechts laag ingeschat wordt. In dat geval is het efficiënter om meteen over te gaan tot een proefsleuvenonderzoek, dat ook inzicht biedt in de bewaringstoestand van het bodemarchief. Een proefsleuvenonderzoek dient na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is met name een archeologische verwachting naar resten uit de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen, de nieuwe tijd en de nieuwste tijd toe. Gezien de aanwezigheid van bewoning uit de nieuwe tijd en de nieuwste tijd op het terrein kunnen we besluiten dat reeds enige bodemingrepen hebben plaatsgevonden. Toch kunnen ook oudere resten nog bewaard gebleven zijn op het terrein. De geplande werken betekenen een ernstige bedreiging van het bodemarchief. Omwille van het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact van de geplande werken wordt bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig geacht in de zone waar bodemingrepen zullen plaatsvinden.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Jacobs P./ F. Van Beirendonck/ F. Mostaert, 2004: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartbladen 4 – 5 – 11 – 12 Blankenberge – Westkapelle Oostduinkerke – Oostende*, Brussel.

Verwerft D./F. Roelens/J. H. Mikkelsen, 2017: Oudenburgweg, Varsenare (Jabbeke): Verslag van resultaten archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem (bureauonderzoek, landschappelijk bodemonderzoek en proefsleuvenonderzoek), Brugge.

4.2 Websites

Cartesius (2019)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2019)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2019)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2019)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2019)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2019)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2019)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

